

სალიბერატურო და სამეცნიერო ნახატებიანი გაზეთი. გამოდის ყოველ კვირა ღამს.

№ 12.

მარტი 13, 1894 წ.

№ 12.

შინაარსი: კაპრიე, გერმანიის კანცლერი გ. — ელისა. — ფიქრი და შენიშენა დ. ს. — მთვარე, ლექსი ალ. ყაზბეგისა. — მიკრე შენიშენა. — მამულის პატრონების საყურადღებოთ. — ცასი (მოთხრობა) დეკრე შერევისა. — დეკოლვა მარიამისა იესო ბითურთ გვგავცედ XX. — კრიტიკა (ბუნელი) ხომღელისა. — ვინ ააშენა გელათი? (ქრონიკები თ. ჟორდანიასი) გ. წყურფლისა.

კაპრიეი

გოუცილებლად ერთიუბირეულესი პოლიტიკოსთაგანი ჩვენს დროში ფერობაში არის გერმანიის კანცლერი კაპრიეი. ამ დღეებში რუსთაგერმანიის ვაჭრობითი მორიგეების დამტკიცება მიულოცეს მას მთელმა გერმანიამ და რუსეთმა. ამ მორიგების შედეგით და დამტკიცებით კაპრიემ დიდი ლეწლი დასდევთავეს სამშობლოს და ნაკლები სამსახური არც რუსეთისთვის გაუწევია. რაც აქამომდე მტრობა და უღლი იყო ჩამოე-

რდნილი რუსეთსა და გერმანიას შორის, დღეს სავაჭრო მორიგების შეცვრით განქარდა და მეგობრულად დაზაედენ ეს ორი დიდი სახელმწიფოები, რომელთა ჯიბრი ერთმანეთში მეტად საშიშო იყო აქამომდე ქვეყნის მშვიდობიანობისათვის. დღეის იქით გერმანიასა და რუსეთშიუა დამკვიდრდა აღებ-მიცემობითი და ვაჭრობითი ურთიერთობა, რომლისშეხებითაც რუსეთის პუროს ფასებმა უნდა აიწიოს და გერმანიის ქარხნების ნაწარმებმა უნდა გავვიფოს ყოველნაირი ჩვე-

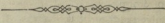
ნთვის საჭირო საქონელი, განსაკუთრებით რკინეულობა და სამეურნეო იარაღები. ევროპის პოლიტიკურს ცაზე თითქოს დღეს გამოდარებულია ამ შემთხვევით, თუმცა იმას კი ვერ ვიტყვით, რომ აღმოსავლეთის ქართველობა ახალი კუქაქუხილის ღრუბლები არ დააგროვოს. დღეს ძალიან გაჭირვებულნი და ოსმალეთისაგან დევნილნი არიან სომხები მცირე ზნაში. არ აკმაყოფილებს ახლანდელი მდგომარეობა არც ბოლშევიკი, არც რუმინის და არც სერბიას. იცი იცის, ამათ აურ-ზაურს ხვალ როგორი თვალთ შეხედავს ან გერმანიის პოლიტიკის მეთაური კაპრივი, ან გლადსტონის მემკვიდრე ლორდი როზბერი. მაგრამ დღეს მიანც სიამოვნებით უნდა აღენიშნოთ, რომ კაპრივის მოღვაწეობამ ვაჭრული დამოკიდებულობა რუსეთსა და გერმანიას შუა გააუმჯობესა და ამ ორ დიდ სახელმწიფოებს შორის უსიამოვნება დააცხრა.

კაპრივი შთამომავლობით გერმანიის წარჩინებული გვიარის მონტეკუკულის ოჯახიდან არის. ის დაიბადა ბერლინში 1831 წელს, მაშასადამე იგი უნდა იყოს ახლა სამოცდასამის წლისა. საერთაშორისო ომის დროს 1870 წელს ის იყო მოლტკეს შტაბში გავლენის მექონი მოსამსახურე და იმის საეკონომიკო სახმელრო პოლიტიკის შედეგში დიდ მონაწილეობას იღებდა. 1890 წლიდან იმპერატორმა ეილემომმა აღიზნა ის პირველ მინისტრად ბისმარკს შემდეგ და უკეთესს, ნიჭიერს და დამსახურებულს კაცს ევროკი იპოვიდა თავის საუკეთესო განზრახვების ასასრულებლად. კაპრივიმ ნელ-ნელა აუქცია გვერდი იმ საშინელს მჭეინაერე და შეუბრალებელს ბისმარკის პოლიტიკას, რომელმაც არამც თუ ბევრი ცნება მიცხვა ეროვნულს თავისუფალს წარმატებას გერმანიაში, არამედ მისი წაბაძებით და გველნით სხვა მეზობელ სახელმწიფოებამაც ბევრი უბედურება მიაცენეს და გონებრივად უკან დასწიეს თვისთა ქვეშევრდომთა ერთა კეთილმდგომარეობა და გონებითი წარმატება. ეს არ ასაკვს, ბისმარკის შეუბრალებლობა ახალ შემოერთებულს ელზას-ლორენის ფრანკოზების შესახებ. მან აქცია იქ ფრანკოზულს ენაზე სკოლებში სწავლება და საპარტიოსის წარმოება; მან იმდენად შეაწუხა პოზნანის პოლშის ხალხი, რომ მრავალი პოლშელი იძულებული იყო რუსეთში გადმოსახლებულიყო; მან აუკცია პოზნანის პოლშელებს პირველ-დაწყებითს სკოლებში დედა-ენაზე სწავლება.

ბისმარკის დრო და მისი პოლიტიკა გერმანიის ქვეშევრდომთა ტომთათვის სწორედ აუტანელ რკინის ჯაქვად გადაიქცა; ამიტომაც უწოდებს ბისმარკს რკინის კანკლერი. მაგრამ ბოლოს დროთაღმართებამ ისიც დასცა, დაიხსნა პოლშელები და ელზას-

ლორენელები ბისმარკის პოლიტიკის აუტანელ ბორკილისაგან. გერმანიის ტახტზე აღვიდა ახალგაზდა იმპერატორი ვილჰელმ მეორე, რომელიც თავის თავს უწოდებდა მესამე-და-ათე წლების წარმომადგენლად და უარ-პყუ თავის წინაპრის სასტიკი პოლიტიკა. მან დაითხოვა კანკლერიოდან ბისმარკი და მისი ადვოლი ჩააბარა ნიჭიერს გიორგი კაპრივს, რომელიც გულითადი თანამოზიარე იყო ალტაუბულის მაღალი გონება-ზნეობის ჭბუკის იმპერატორისა. ვილჰელმ მეორისა და კაპრივის გულის ნაღები აზრები არიან შემდეგნი: დამყარონ შიგნით თავის ქვეყანაში ეკონომიური კეთილ-დღეობა, ეროვნული, ტომობითი თვით-გამგებობა და თავისუფლება, ხოლო გარეშე ტყუენებში თანამგრძნობელი შეიქნენ ყოველის დაზარალების ერისა და ეცადონ უტბო ერთა თანაგრძნობა მოიპოვონ მითი, რომ გერმანია ჩადგეს საზოგადო ეროვნებათა წარმატების სათავეში. ამ განზრახვების ასასრულებლათ კაპრივი და მისი იმპერატორი შეუდგნ თავის ქვეყნის მეურნეობასა და შერეველობის გაუმჯობესებას, ღარიბ მუშათა ხალხის მდგომარეობის განკარგებას; მათ მისცეს ელზას-ლორენის ხალხს თავისუფლება შინაურს საერო გამგეობაში, არ დაუშალოს საერო და საეკლესიო სკოლებში ფრანკოულ ენაზე სწავლება, მაგრამ ყველაზე უფრო თანაგრძნობის ღირსია მათი მოქმედება ჩვენ ზღმა მყოფთა ერთათვის იმ მიზეზით, რომ პოზნანელ პოლშელებს მიანიჭეს კომმუნალური (თემობითი) თვით-გამგებობა და ნება მისცეს საერო სკოლებში პოლშური ენაზე სწავლებსა.

გ.—მლი

ფიქრი და შენიშვნა

V

ას აქეთ, რაც მეცნიერებამ შეიგნო, რომ ისტორიას მართა მეფეების ცხოვრების დროების აწერა არ შეადგენს, დიდი ფასი დაედევალან ესრეთ წოდებულ მემუარეებს და მოგონებებს. დასავლეთ ევროპას თუი დაივანებოთ, რუსეთშიაც-კი მრავლად მოიპოვებია, როგორც მემუარები, ისე მოგონებანი. ყოველი თვალსაჩინო ეპოქის, ყოველ ისტორიულ პირის შესახებ რამოდენიმე მოკონება იბეჭდება რუსეთის სვეციალურ ისტორიულ, და საზოგადო ყურნალეებში. ეს მეცხრამეტე საუკუნე მიანც ამ მემუარ-მოკონებათა წყალობით ყოველ რუსს ნათლად შეუძლია თვალწინ დაიყენოს და შეიტყოს ყოველთა ბევრად, თუ ცოტად ცნობილ

კაცთა სურვილები, აზრები, მისწრაფებანი, შთაბეჭდილებანი, რაკი წარსული, ნამეტურ ახლო წარსული გამოაკვეული ექნება კაცს, ეცოდინება, ჩას ელტვოდნ მისი მამანი, რასაშუალებათა ხმარობდენ თაიანთ მიზნის მისაღწევად, რაში ცდებოდენ და სხვა, რასაკერაფელია, თითონაც უფრო მოზადებული ექნება მოქმედებისათვის. მოკვსენებათ, წინა კაცი უკანა კაცის ხიდილი და აწმყო შობილი წარსულისაგან არის მშობელი მომავლისა,“ როგორც ამბობს ერთი ფილოსოფოსი...

ჩვენში-ცო სამწუხაროდ, არამც თუ ეგრძო კაცნი, თეთი სწოგადო მადღაწიერ-ცო და, წარმოიდგინეთ, თეთონ მწერალნიც არ გეიტრევენ არაერთარ მეგობარ-მოგონებებს იმტომაც არის, რომ ჩვენ არ ვიცით, გუშინ რა ჰხდებოდა ჩვენში და, რაკ ეს არ ვიცით, ეგრ მოგვიფიქრია, დღეს რა მოვიქმედოთ და ერთ გზა-დაბნეულნი, ჩვენდა სასიამოვნოთ „ეკლის“ უკანასკნელმა ჰმ-მა მოვიტანა დასაწყისი ჩვენის ძვირფასის და საყვარელის პოეტის აკაცის ავტობიოგრაფიისა, რომელსაც ეწოდება ჩემი თავდადასავლი“ და რომელშიაც, როგორც ვტყობა, დაწერილებით ექნება მოთხრობილი ყოველი

ნაბიჯი ჩვენის ლიტერატურის დამამწეწებლის და საუკეთესო მოღვაწისა. რა დიდი საგანძური ექნებოდა ჩვენთვის, რომ სხვა ჩვენ მწერალთა და მოღვაწეთაც, მაგალითად გ. ალ. და ე. ორბელიანებს ალ. ჭავჭავაძეს, ნ. ბარათაშვილს, დ. ყვირას, ჰ. და დ. ერისთავებს, დიმი. ბაქრაძეს და სხვებსაც მიეღოთ შრომა და დავდლოთ შთამომავლობისათვის თაიანთი თავდადასავალი! მაშინ ხომ ჩვენთვისაც ცხადი ექნებოდა, ამ მეცხრამეტე საუკუნის ისტორია, რომელიც ახლა ასე ბნელით არის მოკული (ნამეტურ ჩვენთვის, ახალგაზრდობისათვის) და ადგილი აღარ ექნებოდა იმისთანა ინსინუაციებთ სავსე მოგონებებს, როგორც არიან მოგონებები ჩვენ წაგვიერთ მწერალ მოღვაწეებზე... დასასრულ ვისურვებ, იმათ მაინც, ვინც ჯერ კიდევ ცოცხალნი არიან და კალმის ხმარება შეუძლიათ, მიჰმაძონ აკაცის და გვამწონ თაიანთი წარსული ცხოვრება. განსაკუთრებით მიემართათ ამ გვარი თხოვნით ჩვენს დიდად პატივცემულ და მსოფიან, მრავალის მომსწრე და ბერის მწაველ მოღვაწეთ, როგორც არიან კოსტანტინე ქრისტეფორავს ძე მამაცაშვილი და თავადი რაფიელ ერისთავი...
დ. ხ.

მ თ ვ ა რ ე

თიარეე, გამშორდი, ტიალო, გაბრუნდი, გამეცალოო!
არა მწამს შენი აღერისი,

სიკვდილი დამაქალო!
რას დამცქერ გახარებული?
მტირალს შენც გნახე მღლო;
შენც ჩემებრ დიბურები
ნისლით დღეს, ანუ ხეალო!

მამ ნეტა რაღის ჰაშჰაშებ,
რაღის ციმციმებ, მთიარეო?
შენის ცქერითა ნაღელი
ჩუნჩუნით გაღმეოღარეო!

გეყოლა!.. დმერთი იწამე,
გრძნობა ნუ დამაძალოო.
ცას ეფიცაე, სულით ხორცამდის
სრულიად მოვიშალო!

ნუთუ არც გული გქონია,

არც კაცის შებრალებოაო..
გრძნობაე, შენ მაინც გამშორდი,
მოიღე მოწყალებო!

მთიარეე! გეყოლა, გაბრუნდი,
მომშორდი, გამეცალოო:
სულითმობრძაეს სულის ამოსელო
სიკვდილი დამაქალოე! *)

ალ. ყაზბეგი

*) ს. კახიკაძეს ამ სუთი წლის წინად თელავში გაატარა წაფსული და მამინ გაღმეოწერე ეს ლექსი იმის რეკუილიან. იმ წაფსულს სულ ლექსისას სწერდა და ბუერნი ჰქონდა დაწარალი. ჰქონდა გიკვე რამდენიმე დაუბეჭდავი მოთხრობა, სოჯი დათაგებული, სოჯი მარტო დაწკეული. ერთი მოხდილი მოთხრობა იმ დროს შეკებოდა, როცა რუსეთის ვარმა სხლანჯელი პათიქის მხრად დაბურთ. რამდენიმე ადგილი წამიკითხს იქიდან და მთლად ამღელევა ვეწეწე გუსეთში დაბეჭდუ-მეთქი და ვერ დაკუთალოე. სხვა მოთხრობებაც მჭებს, სეკ პარგთან არის ჰაღაქსით, ამბობდა სოღამე მამინ. ნეტა არა დაიკარგებოდაეს რა იმის ნაწერებუდან.

გ. ბარბოვი

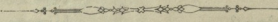
მცირე შენიშვნა

მლ. იოსელიანის სიკვდილს შემდეგ მისმა მემკვიდრემ მთელი მდიდარი ბიბლიოთეკა განსვენებულისა შესწირა ტფილისის სააზნაურო სკოლას. ამ ბიბლიოთეკაში იყო მრავალი დაბეჭდილი წიგნები, ძველი ხელნაწერები და დაუბეჭდავი ხელნაწერები ზიძა ჩემისა. ამ უკანასკნელთა შორის იყო აგრეთვე ერთი ფირად დიდი კრებული დასაბეჭდად ამზადებული მისი ნაწერებისა. ახლა შემოგვესმა, რომ ეს კრებული „სააზნაურო სკოლის წიგნთსაცვიდან დაკარგულა და ისიც გავიგეთ, რომ სიკვდილის წინახანს იგი ჰქონია ხელში განსვენებულ დიმი. პაქრაძეს. ესთხოვ სააზნაურო სკოლის გამგებელ შევეატყობინოს მართალია ის კრებული დაკარგულა თუ არა და თუ დაკარგულა, რა გზით და როგორ? პლატონს, როგორც მოგვხსენებთ, ბევრი უშრობია. სხვათა შორის მისი უმთავრესი ნაშრომი ზემო აღნიშნულ კრებულში იყო მოქცეული; მასში იყო აგრეთვე ჩატანილი, როგორც შეგვიბიდანაც სჩანს, წერილები და გამოკვლევანი შესახებ ეხტანვ მეფის დროსა, ანტონ ქათალიკოზისა, მამადიან მეფეებისა, წმ. ნინოსი, ისტორიული წერილები, გადმოწერილი უწ. სინოდის დავთრებიდან, ისტორიული შენიშვნები შესახებ საქართველოს ისტორიისა, თვისი ნახული და გავანილი ამბები და ცნობები საქართველოში, თუ საბერძნეთში ათონს, იერუსალიმს და აგრეთვე მრავალი სხვა წერილები, გამოძიებანი და

გამოკვლევანი და კრიტიკული განხილვანი ბროსეს ფრანგულ ნაწერებისა. დამერწმუნეთ, ცოდეა, რომ განსვენებულის ნაშრომი არ დაფასდეს და უკელოდ დაიკარგოს. *)

*) ეს ამაჟი, უკვე დაბეჭდა სხვა გაზეთებში და კიდევ შეიქნა მიკითხვა-მოკითხვა. გაზ. **НОВ. ОБОЗ.** შეკითხს ამ საქმის გამო სათაჯ-აზნაურო სკოლის ინსპექტორს ა. ჭიჭინაძეს, მაგრამ სწუგეშო არ აღმოხდა რა. ბ-ნი ა. ჭიჭინაძე ამტკიცებს, რომ იმას ზღ. იოსელიანის ბაბლიოთეკა არ მიუღას შესანახად და არც არავითარ წიგნი მის ინსპექტორთაში სათაჯ-აზნაურო სკოლიდან არავის წუდაო. გაზეთი „იერა“ სასოწარგვეთილებაში ჩაგარდნილად ზღ. იოსელიანის სელთაწერის ისტორიულის კრებულის დაკარგვის გამო და აცხადეს საყოველთაოდ, რომ კვლი ამ კრებულის დაკარგულად და კვლადრადეინ ამოაქნესო მას.

ჩვენ არ ვართ ამის თანხმად. თუ „იერაის“ რედაქცია ვარჯად მოსაქმნის და გადაათუებს მის მიერ ნაქმის ისტორიის მკვლევართა მადამოს, ვინ იცის? იქნება, კვლიც ინახოს ამ „კრებულის“ და თვით ზღ. იოსელიანის ისტორიული კრებულის აღმოჩენა. უკეთ ამ დონისმიუბთავ კვრას ვახსდით, მაშინ უნდა ვაგზსრავით ჩვენთა ახლათ ისტორიის მკვლევართა ესრედ წოდებული „უბის წიგნები“. შეიძლება, რომ „უბის წიგნები“ ჩაწერილს შენიშვნებში ვახსოთ რამე ვკვლი ამ კრებულის და მითი მიუგზნათ სელთაწერი „კრებულის“.

მამულის პატრონების საუურადღებოთ

ტფილისის გამოფენას შემდეგ ხშირად მოაქვთ მამულის პატრონებს ქალაქში სხვა-და-სხვა ფერი მიწის ნიშუშები შესატყობათ, გამოადგება საღებავით თუ არა. ხან ისეც ჰხდება, რომ მამულის პატრონს ლაბორატორიისთვის ვერ მიუშართვს ხარჯის ასაცილებლათ, ყრძოთ ცდილობს გვიგოს რამე ავ-კარგიანობა, მაგრამ ნამძვილს ვერას იგებს, რამდენიმე დღე რჩება ქალაქში და უკანვე ბრუნდება საქმის გაუგებლად. ამისთვის საჭიროდ დავინახე, რამდენიმე მე ამ საქონლით მოვაჭრებს და ყველა ადგილების მნახველს გამოკვლილება ნებას მძღვეს, შევატყობინო მამულის პატრონთ საღებავი, ანუ ისე

სახმარი მიწის ღირსება. საქართველოში ბევრია თერთი მიწა, ესე იგი მელი (თირი-ქვა)*) სურამისა, აღბულოხისა, კასპისა, კავთისხევისა, ძვილეთისა და ცახისა; ამაში შეიძლება ყურადღება მიაკციოს მკითხველმა ცახის თირ-ქვას (მელს), რომელიც აწლოა ქუთაისზე; მამული ნამძვილათ არ ეიკით, ვის ეკუთვნის, მხოლოდ მუშაობს და მამუნებით სწმენდს ფარნაოზ ეწაქე, მელი (თირ-ქვა) ისეთი კარგია, რომ გაბეღვით შემიძლია ვთქვა მთელს დედამიწაზე ამაზე კარგი მელი არ შეიძლება;

*) ბევრი უცვლადინახოსის გამო მელს (მელს) ცარცს ექსის, მაგრამ ეს შედგამა. ცარცი ჭქვის აღუპასტრს, სოფლა მელს—თირი-ქვა

დღი მცნობი უნდა, რომ არ მოსტყუედეს და უმაზრობი (ბელილა) არ ეგანოს. ეს მელი ექსპერტებისაგანაც შემოწმებულია და ნაქები, მხოლოდ ჯერ ცოტა იყიდება, რადგანაც ქალაქის ეკერები ფეხს აჭერენ, რა არის, იათუ შეიძინონ, მაგრამ მაინც ფუთი ათი შაურადან სამ აბაზამდის იყიდება. დანარჩენი მელები კი რომელიც მაიხსნიე ზემოთ, ფუთი იყიდება ქალაქში 12 კაბეიკიდან სამ შაურამდის.

ამას გარდა ხშირად მოაქეთ და ბევრიც არის ჩვენში თეთრი კაჟი. ეს სახლვარ გარეთ და რიგა-შიაც ბევრი მზადდენ, წისქვილებზე ფქვენ და ფუთი რეა აბაზათ იყიდება ქალაქში უმარინში შესარჩევით. ჩვენშიაც თუ ასე ითავა ენაზე, გამოდგება, თუ არა, ისე არაფრათ ღირს. ამ დანაყილს და გაცირის კაცს უწოდებენ მექარხნეები პრესკურანტებში Шпвтъ ანუ Баритъს შაქეთ კიდევ სწორეთ გოგარდის ფერი მიწა, რომელიც გამოჩნდა საერისთავო მამულში მეჯრუხევის მახლობლათ და ზეთში კარგათ ილესება. იგი ლაზურით შერეულთ მწვანდება და სახლის სახურავებზე წასასმელათ საუკეთესოა გულათ (грунтъ) წასმა. ესეც ღირს ქალაქში ფუთი მანეთიდან ექვს აბაზამდე. შაქეთ უფრო ბევრი ყვითელი, წითელი და მოლურჯო მიწები განსვენებულია ივანე კერესელიძის მამულიდან, ელიოსანდრაპოლიდან, საფლაოვანდშილოდან. და მთლათ სამაზაბლო მამულთ დასაყლითის მხარეს, წონა-ერწოს ტბის მახლობლათ აყარელი მთა ოხრავა. ზემოთ ნახევრებს მამულებში ზოგან სილიანი (песчаный) მიწა და ზოგან სუფთა და შიგ მიწაში ეტყობა, რომ კერესლის ფრათ ძარღვი მოსდევს, და რომ სწორედ აყარევიანობა გაეყოთ, ერთი გირეანქა ეს ყვითელი მიწა უნდა დინაყოს, გაშრეს და გაიკრას, დაისხას ზედ მოდულეებული ზეთი და გაილესოს კარგათ, როგორც საზოგადოდ (маслянная краска). ამას

ზედ ერთისტაქანი წმინდა წყალი დაესხას და აირიოს. თუ ეს წყალი შეიღება და ზეთს შერია, მაშინ არ ვარკა საღებავთ ის მიწა და თუ ის წყალი შეთმა არ მიიღო და სუფთათ ჩაბრიწურა, მაშინ ის ნამდვილი საღებავი მიწაა; ამავე ნაირად წითელი მიწის ნიმუშები მოაქეთ, რომელსაც უწოდებენ მუმისას. ეს ნიმუშები უფრო კლდის ნატეებს ჰგავს და ეს მუმია არ არის, ეს არის ნამდვილათ რკინის საღებავი (желѣзный сурить), რომელსაც ბევრი რკინა ურევია და იმით სახლის სახურავებს ღებენ. ეს პირდაპირ შეიძლება დანაყოს და გაიწმინდოს. თუ ოხრად ღირს ფუთი მანეთი, ეს ერთი ორად იმაზე კარგია. მუმია შეიძლება საქართველოში ოხრიდან გაკეთდეს, რადგანაც სახლვარ გარეთ ღუმელებში (ფენებში) სწვენ ოხრას, ამის გამო წითლდება და მუმისას უწოდებენ. ხშირად თვითონ ჩვენ ქალაქშიაც ეწვიათ და ცვილთ. აი, ამკარად შეუძლიათ ყველა მამულის პატრონთ გომინჯა თავიანთ მიწებისა. რაიცა შეეხება კერესელიძის ოხრას, იგი ცნობილია. კერესელიძემ თავის სიკოცხლში ცოტა ხანს იმუშავა და სამას ფუთამდის თითონ მე მომეტანა, ძნელი გამოსაცნობი იყო მარსელიდან მოტანილისაგან. იმან შეუძლებლობის გამო თავი დაანება და რომ შეძლებულთ პირთ მოჰკიდონ ხელი ამ მამულს. დიდ სარგებლობას მოუტან, როგორც თვითანთ საქმეს, ისე მამულის პატრონს, აგრეთვე ამ კერესელიძის მამულში ბევრია უმბრა (უმბრა) და ალონის მიწა (Алонская земля); ორევე საღებავია, და ამ ორივე მიწებს ახლაც ყვილით, კერესელიძის დრას მოტანილს. თუ ამნაირად გაუძნელდება შეტყობა, მაშინ მამულის პატრონთ შეუძლიათ გამოკუნებონ საღებავი მიწები, ან ქვები ქალაქში ჩემთან და ყველას ნამდვილ ცნობებს მიეცემ, რა მიწა რა ღირსებისაა.

აღ. თუაყვი

ტ ა ს ო

(მ ო თ ხ რ ო ბ ა).

IV.

ეორე დღოს ტასო დარსვენილი უახლოვდება ინგლისის ქუჩას, სადაც ჩვეულებრივად უნდა დახვედროდა გიმნაზიელი, მაგრამ წარმოიღვინეთ მისი დავიკრება, როცა ჰნახა, რომ იქ არავინ იყო! „ჩემბა ეწყინა ჩემი გუშინდელი საქციელი და აწი სრულიად აღარ მოამგა-

როს“, გაიფიქრა ტასომ და შესწუხდა. ტასომ თითონაც არ იცოდა, რას ჰგონობდა მაშინ მისი გული გამწაზიელობისში; იცოდა, მხოლოდ, რომ უნდა მისი ნახვა, დაახლოვება, დამეგობრება; უნდა და გადაეშალა მის წინ თავისი გული; უნდა, კუდის აზრის არ ყოფილიყო მაზე ის შეენიერი უმანკო ქმნილება, რომელიც უფრო ანგელოზსა ჰგავდა, ვინც ადამიანის შეილსა. ტასო გაჩერდა ტუილისისა და ინგლისის ქუჩების შესართავთან და დაიწყო ცდა. დიად, ის ტასო, რომელიც დღემდის ასე ამაყად და გულ-ცივად ეძებოდა საბრალო ყმაწვილს, დღეს თვითონ უცდიდა მას დარსვენილი. სადღა

იყო წინანდელი ამპარტყნული მედიდურება, ვაზე-
ადებული თავ-მოყვარობა? ტასო დღეს იყო შშვი-
დი, თავდაბალი, გრძობით აღსაყვ გულის ქალი,
რომლის ერთადერთ სურვილს შეადგენდა, სხვის
წინ თავი მოეხარა.

კარგა ხანს იყო ტასო ერთს ადგილზე გაჩერე-
ბული. ბევრი გამლელო შეჩერდა და დაუწყო მზე-
რა, მგერა მის ახლა აღარაგისთვის აღარ სცალოდა,
აღარაინ აღარ ასაყოდა. მოსწყინდა ტასოს ერთ
ადგილზე ყოფნა და დაიწყო იქით-აქეთ სიარული.
ჯერ ტფილისის ქუჩაზე და მერე ინგლისის ქუჩაზე-
დაც ვადვიდა. ტასო უყვირდებოდა ინგლისის
ქუჩაზე მდგარ სახლების ფანჯარებს და ეძებდა,
ეძებდა ვაცარებით ბატრა ყმაწილს. უეცრად გაი-
ლო ერთი სახლის ჰიშკარა; ტასო შეკრთა და
ათრთოლებულმა დაუწყო მგერა, ეინ გამოვიდოდა.
ჰიშკარში გამოჩნდა გიმნაზიელი და ტასოც ვახარებუ-
ლი გაექანა მისკენ, როგორც ძველ მეგობრისაკენ. გი-
მნაზიელი უწყინებდა მოდიოდა და თავიც შეხვეული
ჰქონდა. აშკარა იყო, რომ ის არ იყო კარგად, რომ
დღეს გიმნაზიაში აღარ მიდიოდა და მხოლოდ ტა-
სოს დანახვაც ვთხოვდა ვარც. ისინი მიესალმენ
ერთმანეთს და ვთბარც თავიანთი სახელი და გვარი.

— მე თქვენთან ბოღმის მოსახლელთ მოვედი,
უთხრა ტასომ მისაღმებას შემდეგ.— მე გუშინ საძა-
გლად მოვიქციე: ჯერ ერთი, არ მიგირწვიეთ, რომ
თქვენც ვესარგებლათ თქვენი ქოლგით და მეორე
მადლობაც არ ვითხარით... იმედა, მაპატყვებთ და-
ნაშუალებს და ცუდ აზრს არ იქონიებთ ჩემზე. მე
მინდა, რომ ჩვენ მეგობრები ვიყოთ...

— გმადლობთ, უთხრა ყურებიანა ვაწილებუ-
ლმა ნიკომ (გიმნაზიელს ნიკო ერქვა).— მე ბედნიე-
რი ვარ დღეს და მადლობა იქით უნდა ვითხარათ...

— თქვენ არ ვეპიძლიათ, განა? ვაწყინათ გუ-
შინდელმა წიქამ?— ვაწყვეტირა ტასომ.

— არა, არა; ცოტა თავი მტკიოდა და ვაგვე-
თილი ვეღარ დავისწავლე; იმიტომ დავრჩი შინ, მი-
უგო ყმაწილმა, მაგრა იმისი სახე ამტკიცებდა, რომ
ის სტყუოდა და ძალიან ავად უნდა ყოფილიყო.

— დაბრუნდით, დაბრუნდით სახლში!.. უთხრა
ტასომ.

— ბატარაზედ ვაგაცილებთ; მე ახლა სრულიად
კარგად ვარ, ეუბნებოდა ნიკო და მიჰყვებოდა. ის-
ნი ვაგორთეწ დაპარაკში და არც კი შეუტყუებთ,
როგორც მიუალოვდენ ფოტოგრაფიას. ბიჭმა სწო-
რედ ამ დროს ვამოიტანა ორი უშველებელი ჩარჩო
ფოტოგრაფიულის სურათებით და ჩამოჰკიდა. ტასო
უნებლიედ შედგა ერთის მათგანის წინაშე და დაუ-
წყო თვლიერება სურათებს. ნიკო გვერდით უღვა
და მისჩერებოდა.

— ახა, თუ ვისმეცნობთ აქ?— უთხრა მან ბო-
ლოს ტასოს. ტასომ რამოდენიმეჯერ ჩამოათვალიე-
რა ყველა სურათები და შეჩერდა ერთზე.

— ნუ თუ ეს თქვენა ხართ?— ჰკითხა მან ვაწყი-
რებით ყმაწილს.

— დიდი, მე ვარ; ახლა აღარა ვევეარ, განა?— მი-
უგო ნიკომ.

— რა შენიერება!.. მე ასე დახატული მხო-
ლოდ ანგელოზები მიხანახს, წამოიძახა ისეთი აღტყ-
ვებით ტასომ, რომ ხელში ჰქონდა, უმკველია,
გულში ჩაიკრავდა და მერე აკოცებდა.

— ეგ მაშინდელი აღებულია, როცა გიმნაზია-
ში შევედი. მაშინ კარგად ვიყავი, ახლა კი, ეს ერთი
წელიწადია, სულ ავად ვარ და საშინლად ვაგებდი,
სთქვა ნიკომ.

— ახაფერია; აწი ისე ვასუტყვებით და კარ-
გად იქნებით, უთხრა ტასომ და შეხედა თავის შე-
ნიერი თვალებით, თითქოს ეუბნებოდა: „მე მინდა
კარგად იქნე, და უმკველია, კარგად იქნებოა“.

ამ დროს ჩამოიარა ერთმა ტასოს ამხანაგმა ქა-
ლმა და ტასო რომ გაჩერებული ნახა, აჩქარებით
მიიძახა:

— ტასო, დავიანებული ვართ; წამოდი მაღ! ტასო
მხოლოდ ახლა მოვიდა გონზე და ცოტა არ
იყოს, შეჩერება, რომ ამხანაგმა ნიკოსთან დიანახა,
მაგრამ მერე ისე მივიდა ნიკოსთან და ტყვილად
უთხრა:

— აწი კი დაბრუნდი, ნიკო, შინ და თავი ვა-
უფთხოდი! იმედა, ხელო სულ კარგათ იქნები და
უფრო მზარულად შეხებდებით ერთმანეთს. მაშ,
ნახვამდის! დასალოლოვა ტასომ თავისი სიტყვები და
ჩამოართვა ხელი თავის ახალს მეგობარს, რომელმაც
თვითონაც არ იცოდა, როგორ მოხდა, რომ შე-
ნობით დაუწყო ლაპარაკი.

— მშვილობით! უთხრა ნიკომ, თვალებზე ცრე-
მლები მოერია და მაგრად მოუჭირა ხელი ხელზე
თავის საყვარელს. დიდი, საყვარელს, რადგან ნიკოს
ჯერ დღემდისაც უყვარდა ტასო და დღეს ხომ მიე-
ლი თავის არსებით, მთელის თავის გრძობებით
შეიყვარა იმ უმანკო და წმინდა სიყვარულით, რომ
მელსაც ბავშურ სიყვარულს ეძახიან და რომლის
მეზღვისც აღარა იქნება-რა კაცის სიოცხლემში. ტა-
სოს კიდევ უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ ევლარას
ფერი ევლარა თქვა რა; მხოლოდ შეხედა კიდევ ამ
უმანკო ანგელოზს და წაიდა ჩქარი ნაბიჯით, რომ
მასწავლა თავის ამხანაგს.

ნიკო დიდხანს იდგა და მისჩერებოდა მიმავალს ტა-
სოს. მას კიდევაც ახარებდა თავის ბედნიერება და
კიდევაც აწუხებდა, თითქოს ჰგონობოდა, რომ მუდ

მივი ამ ქვეყნად არა არისრა და, ვაი, თუ მის ნეტარებასაც მალე მოვლას ზოლოვო.

მხოლოდ, როცა სრულიად დაიშალა ტასო, მაშინ მოვიდა გოაზე საბრალო ყმაწვილი და დაპირა შინსკენ წასვლა, მაგრამ აქ რაღაც საშინელი რამ მოხდა: მან სრულიად ვერ მოაზერხა ფეხის გადადგმა წინ; მთელი სხეული, ვერხვის ფურცელივით, აუკანვალდა, მუხლები მოეკეცენ და დავცა მიწაზე. პოლიტიკელი, რომელიც ამ დროს ბედზე იქ იყო, მივიდა მასთან, გამოკითხა ვინაობა და ეტლით წაიყვანა ბინაზე...

V

როგორც ესთქვით, ნიკო ახალი ნაეადმყოფარი იყო; გუშინდელმა დასველებამ ხელმოკრედ გააცოცა; დღევანდელი გარეთ გამოსვლა, დაღალდა; აღლებებაც ზედ დაერთო და მძიმე ავადმყოფი შეიქნა ისე. მასპინძლებმა ჯერ არ მიაქციეს ნიკოს ავადმყოფობას ყურადღება, რადგან თავი მოამბურებული ჰქონდათ მისის ამდენის ავადმყოფობით და, სანამ უკანასკნელს მდგომარეობაში არ ჩავარდა, არც ეკვიმო მოუწყვევით და არც ნიკოს მშობლებისთვის შეუტყობინებიათ. როცა ეკვი მოიწვიეს, საქმე უუდათ იყო. ეს მესამედ მოსვლოდა ნიკოს ფილტვების ანთება და გამობრუნება მისი მხოლოდ სასწაულისადა შეეძლო...

მთელი ერთი საათი უცადა მეორე დღეს ტასომ ნიკოს და პირველი გაკეთილი სრულიად გამოუშვა, მაგრამ ნიკოს მაშინ 39 გრადუსი სიცხე ჰქონდა და აღარა ვაგებობდა-რა. ტასომ იგრძნო, რომ ნიკო ძლიერ ავად უნდა ყოფილიყო, მაგრამ რა უნდა ექნა? მესამე და შემდეგ დღეებსაც ამაოდ ჩაუარა ტასოს ცდამ. ამის ტანჯვის და მწუხარებას საზღვარი აღარ ჰქონდა. ტასო ჰხედავდა ნიკოს სახლის წინ ეტლებს, რომლებიდანაც ჰტებოდენ ექიმები; ჰხედავდა, როგორ მოჰქონდა ბიჭებს სხვადასხვა ქალაქებში გამოხეტული შუშვები და კოლოფები, რომლებშიაც წამლები უნდა ყოფილიყო და გული ნალღობთ ეცებოდა, რომ არ შეეძლო ენახა ის, ვისაც ის უყვარდა და ვინც მას თავი შესწირა. „შველა, ენახავ!“ იფიქრებდა ხანდისხან ტასო და დააპირებდა შესვლას ნიკოსთან, მაგრამ ისევე შედგებოდა. „რა პირით მივიდე, რა ფთქა ჩემის ვინაობის შესახებ?! ჰფიქრობდა იგი: „ხომ იფიქრებენ, ვილაც გარყვნილი ქალი ყოფილა, თორემ როგორ მიღის უნათესავი ყმაწვილის საწახავადო... მაინც როგორ შევხვდო ნიკოს მშობლებს, რა უთხრა თვითონ ნიკოს?.. ხომ მე ვარ დანაშაული მის ავადმყოფობაში?.. ოჰ, ღმერთო, რად გამაჩინე ასე უბედური?“ თვლებზე ცრემლ მოარყული იტყოდა ხოლმე

ლმა ამოაზნოთ ტასო და შეხედავდა ზეცას. ტასო თითონაც ვახდა ამ ხნის განმავლობაში; ჰამის მალა დაეკარგა, ძილი მოსცენებული არ ჰქონდა და ცოტა მიზეზი-და იყო საჭირო, რომ თითონაც ლოცინადა ჩავარდნილიყო...

VI

— ერთ კვირა დილას ტასოსთან შევიდა ერთი მისი აზნავი. ტასო მზად იყო წასასვლელად ინგლისის ქუჩისკენ ნიკოს ამის გასაგებად და ორივენი ერთად გამოვიდნენ ქუჩაზე.

— ჰხედავ მიცვალებული გაუსტენებიათ, თუ აწი გასცენებენ? უთხრა აზნავმა ტასოს და ახენა ქუჩაზე მოყრილი მწვანე შტოები ბზისა და დუნისა. ტასო სრულიად გაუთირდა და გაუქარა ფეხს, რომ მალე მისულიყო ინგლისის ქუჩასთან და შეეტყუოქიდან ხომ არ უნდა გამოსცენებინათ მიცვალებული? მიუხელოვან ინგლისის ქუჩას და შეაშინა, რომ იმას იქით ტფოლისს ქუჩა თავისუფალი იყო. აშკარა იყო, რომ მიცვალებული ინგლისის ქუჩაზე იყო. მიიბრინა ტასომ ამ ქუჩასთან და, ოჰ საშინელებზე, მწვანე შტოები სწორეთ იმ სახლიდან იწყებოდა, სადაც ნიკო იდგა. ტასოს კილამ გული შეუწუხდა, მაგრამ შემიპარა თავი, მოიკრიბა მთელი თავისი ძალ-ღონე და, შურადუღოვით გაექნა. ტასო აზნავიდან გაოცებული იყო ტასოს ქცევით, მაგრამ ვერაფრის თქმა ვერ მოუხერხა და თვითონაც დაიდგნა უკან.

მივიდა ტასო სახლთან და დანახა, რომ ეზო და აივანი საესე იყო ხალხით. ტასომ შეარბინა უცებ კიბე. ყველა გაკვირებული მისჩერებოდა და უცლიდა გზას. ტასო გაექნა იმ ოთახისკენ, საიდანაც მოისმოდა გულ-საკლავი ქეთითი და მოთქმა ქალისა, რომელიც მიცვალებულის დედა უნდა ყოფილიყო. შევიდა ტასო ამ ოთახში და საშინელი სურათი წარმოუდგა თვალ-წინ: შუა ოთახში, გრძელ სუფრაზე იდგა ყვეილებით შემკული კუბო, რომელსაც ნახევრად აზილი ჰქონდა თეთრი, როგორც თოვლი, ფარჩის გადასაფარებელი. კუბოში ესვენა ნიკო თავის შეწინიერი სახით და ხუტუქა თითო. „ასე გვიან?“ წაიკითხა ტასომ ნიკოს უსიკაცლო სახეზე; ერთი საშინილად მიაკვილა „ნიკო!“ და გულ-შეწუხებული დედა იატაკზე. „რა აზნავია? ვინ არის?“.. მოისმა აქეთ-იქიდან და შეიქნა ჩოჩქალი. ამ დროს მოვიდა ტასოს აზნავიც; სთქვა, ვინც იყო ტასო, და უპრძნობლად გადაქცეული ქალი ბინაზე წაიყვანეს...

ნიკო წინ დლით მოამკვდარიყო და იმ დღეს მისაცენებდნენ ქუთაისის ვაგზალზე, საიდანაც რკინის გზით უნდა წაესცენებიათ სოფელში...

ტასო ძლიერ მიაბრუნეს. დისახლისმა, რომე-

ლსაც თვეში სამს თუმანს აძლევდა ვამეხი, მაშინვე დაუტრა დემეზა უკანასკნელს, რადგან ტასო, როგორც ექიმმა სთქვა, მძიმე ავადმყოფი იყო; ვამეხიკ მაშინვე ჩამოვიდა.

კარგა ხანს იავადმყოფა ტასომ. ავადმყოფობის დროს მამა არ მოშორებდა და არასფერს არ ზოგავდა თავის ერთადერთ შვილისთვის. როგორც ევით, ვამეხი შეძლებული კაცი იყო და რაღა დღისთვის შეინახავდა თავის ქონებას? ბევრი ფული დახარჯა ვამეხმა, მაგრამ ის მაინც მზიარული იყო, რაკი ტასოს უკედ ყოფნა ეტყობოდა. ერთს თვეს შემდეგ მორჩა ტასო, მორჩა, მაგრამ აღარ ჰგავდა იმ კოპჩაი, კეკლუს, ცქრაილა გოგოს, როგორც ავადმყოფობამდის იყო. ტასო ახლა უფრო ახალგაზდა ქერიის მოგაგონებდათ, რომელმაც ადრე გამოსცადა ცხოვრების ქარიშხლის ძალა, ეინემ გასათხოვარ გამინაზიელ ქალს. პირველ ნახევარდღე ყველას შეატყობდა, რომ რაღაც საიდუმლო სვედა საუქმადმო

ჩარჩენოდა გულში საბრალოს. ვამეხმა იცოდა, როგორც ვაზდა ტასო ავად, მაგრამ დაწერილებით მიზნის ვაგებვას აღარ ცდოდა, რადგან სხვა ვერაინ შეატყობინებდა ამ საიდუმლო ამბავს და ტასოსთვის კი არ უნდოდა გამოეტყობა.

ექიმების რჩევით ვამეხმა სწავლისთვის თავი დაწებებინა ტასოს და სოფელში წაიყვანა. ტასოს არ წყენია სასწავლებლიდან გამოსვლა, რადგან ქუთაისში ყოფნა აღარ უნდოდა და სიამოვნებით წაჰყვამას სოფელში. მენ მამისგან დაფარულად იყიდა ის სურათი ნიკოსი, რომელიც ისე მოეწონა და მარადის თან ატარებდა, როგორც სათაყვანო სიმდიდრეს; ფიცი დასდო, რაკი ამ ქვეყნად ვერ გადაუხვდა სამაგიერო სიყვარული, იქ იმ ქვეყანაში მაინც პირ-ნათლად შეხედდოდა იმ ზეციურ ანგელოზს, რომელმაც მას თავი შესწირა...

დაუწო მკერული

(შემდეგი იქნება)

ლტოლვა მარიამისა იესო ძითურთ ევებტეღ

ოლესაც განწმორენ მოგენი, რომელნიც მისულიყენ ბეთლემს იესოს თაყუანისცემად, გამოეცხადა იოსებს ანგელოზი და უთხრა: ადგე და წაიყვენ ყრმა და დედა მადისი და გადინდვი ევებტეღ და დარბით იქ, სანამ მე არ გითხრა, რადგან იროდ მეფეს განუხრავსო, იპოვოს ყრმა და მოკლასო. ადგა იოსებ და წაიყვანა იესო ყრმა და დედა მისი, წაიღენ ევებტეს და დარჩენ იქ, სანამ არ ვადიკვალა იროდე“

აქ დაბატული სურათი წარმოადგენს მარიამს, რომელიც ზის კაცზე, შემოაუხვევია ორივე ხელები იესო ყრმისთვის, თითქოს უნდა დამალოს და შიშობს, მდევარმა არ შემამჩინოს, რომ ყრმა მიმყავსო. იოსები ერეკება კიცხს, რომ ჩქარა გადაიარნ ის ევლი; მისი გული არ არის დაწყნარებული. ის მალ-მალ უკან იხედება, ხომ არაინ მოგვედესო. იმათ ჰქონდათ შორი გზა გასაუფლო, სანამ შუა ევებტეშში მიაღწევდენ. ამ ხანგრძლივმა სიარულმა საშინელს სიცხიანს დღებში მეტად დაღალა ლეთისშობელი და მისი ძე, პატარა იესო. ბოლოს რათიც იქნა მიატანეს ძველ დიდს ჰელიოპოლისს ქალაქში, რომელიც იმ დროს უკვე დიდხნის დაქცეული იყო და მის ნანგრევზე მხოლოდსოფელი გაშენებულიყო. აქ წმინდა მგზავრებმა დაინახეს ფრად მალალი ოთხკუთხი სეტი, რომელსაც ოც-დაათი ადლი სიმაღ

ლე ჰქონდა და მისი წვერი ოქროთი იყო მოქცეული. ეს სეტი ჰელიოპისს (შის) ტაძრის წინ იყო უზრატუნ ფარაანის მიერ აპართული, რომელიც ათასი წლით წინად ცხოვრებულა იესოს დაბადებამდე. ამ სეტრის მოშორებით იღვა ერთი ძეწის ნაირი ხე, რომლის ჩრდელ ქვეშ ჰა იყო ამოთხრილი და ამ ქის წყალი საკვირველი ცივი და გემრიელი სასმელი ეჩვენათ დაღალულ მგზავრთა. ლეთის-შობებულმა მარიამმა ინება ჩამომხტარყო იმ ჩრდელ ქვეშ და მოისყენა დაღალულობისაგან მისი ძით ისოთურთ.

ჰელიოპოლისს მახლობლად დღემდის აჩვენებნო იმ ალავს—ამბობს ჩენი დროის მოგზაური ანდრეეცკი—სადაცა შორი მგზავრობით დაღალული წმინდა სახლობა ჩამოხდოდა დასასვენებლად. ჰელიოპოლისს რომ მივიდოდით—განაგრძობს იგივე მგზავრი,—მე მოვეწიეო ერთ ქალს, რომელიც იჯდა ჯორზე და წინ ტუტუწივარი ყმაწვილი უჯდოდა რომელსაც შისგან იფარავდა ცისფერი ჩაღრის კალთითო. უკან მისდევდა მას ხანში შესული კაცი სამგზავრო ჯოხით; ის იქნებოდა სწორედ იმ ხნის, რა ხნისაც უნდა ყოფილიყო იოსები, ქმარი მარიამისა, და საკვირვლად მოაგონებდა კაცს ამათი მგზავრობა, ტანსაცმელი, ადგილის მდებარეობა და თერთონ იმათი სახეც ოდესმე წმინდა სახლობის გამგზავრებას ევებტედ. გზაზე აქა-იქ ხედებოდათ იმნაირივე პალმის ხეები, რომელთაგან ერთმა თურმე იესოს

ტოტი დაუხარა ნაყოფის მისაწვდენად, ამ გზის მახლობლად მე დავინახე კარგა მოზდილი ბალი, რომელიც ვკუთვნის ვოპტების მოწასტერს. იმაში დვას უძარმადარი ძეწნის ხე, აჭრელებული მრავალი

და ახლა შეენიერი სასმელიაო. აი, ამ ძეწნის სქელ ჩრდილში განისვენებდა წმინდა მარიამ თავის ყრმით იესოთიო. ახლა ამ ძეწნას იმდენი ჩრდილი აღარ აქვს; მისი მსხვილი ტოტები დამტყრეულია. ყოვე-

ღტოღვა მარიაჲის იესო მითურთ კბუბტულ

ზეღწარწერებთა. ამ ძეწნას ქვეშ ღრმა ჭა არის, რომლის ძირში შეენიერი ცივი და გემრიელი ანკარა წყალი ამოწუნჩუნებებს. ამბობენ, ვითომც სანამ ლეთის-მშობელი და პაწია იესო დაღედენ ამ წყალს, იმას მწარე გემო ჰქონდაო. მათ შემდეგ წყალი დატკბა

ლიმლოცველი, ვინც კი აქეთ გამოივლის თავის წმინდა მოკლეგობად ჰხდის, ტოტი მოტეხოს ამ ძეწნას და წაიღოს სასოფრად, ან არა და თავის საწელი და გვარის პირველი ასოები ამოჭრას იმ ხის ტანზე.“

კ რ ი ტ ი კ ა

ქართველი ელგების შვილი

(„სნ.ლო“—მოთხრობა ნ. მეკანასის, 1891 წ.)

Ⓔ

წიმათლე და ჭეშმარიტება, რაც უნდა იყოს, ჩვენთვისაც ძალიან სახარბიელო და ძვირფასია, მაგრამ ჩვენ ვესურს და გვენატრება, რომ ეს სიმათლეც აბრეშუმის ბაღდადით იყვეს შემტრევილი და აბრეშუმისავე შვენიერს, მიშობიდეგლს და სკეტას ფეხ-საცმელში გახვეული. მხოლოდ საუცხოოდ მორთულს, მდიდარს აღწერილობასა და გაშვენებულს სიმათლეს შეუძლია აღძრას და აატოკოს ჩვენი გული, დაკმაყოფილოს ჩვენი ესტეტური, ნაზი გემოვნება და მოახდინოს ჩვენზე ძლიერი შთაბეჭდილება. მხოლოდ და მარტო ამ სახით და ასეთი იდეიტებით მოაჩვენებულს სინამდვილეს და აღწერილობას, მოენათლავთ ჩვენ „ხელოვნურის“ ნაწარმოების სახელით. უამისოდ, ამ პირობის უქონებდად კი, წარმოიდგინეთ, თვით ჭეშმარიტს სიმათლესაც გასავალი არა აქვს და სინამდვილე ხომ სრულიად... „არა რაი არს.“

ამიტომაც, სულ წინაპირველად იმას ვიკითხავთ ხოლმე, თუ როგორი ხელოვნებით, როგორი აღმოფერინია და პოეტური მოკაშმულობით არის აღწერილი მოთხრობა, თუ პიესა. ამ მოთხროვნების დასაკმაყოფილებლად, რომელიც; შესაძლებელია, კანონიერადაც ჩავთვალოთ თითქმის, თუ სხვა არსებითი საგანი და პირობანი დაცულია ხელოვნურ ნაწარმოებში, ჩვენ ხშირად ბრძანავით ხელს წავატანთ ხოლმე ისეთს ნაწერებს, რომელთაც არავითარი სალიტერატურო ღირსება და საზოგადოებრივი მნიშვნელობა არა აქვთ. მოვიწონებთ ისეთს ნაწერებს, რომელნიც სრულიად მოკლებულნი არიან შემოქმედებით ძალასა, წმინდა წარმოდგენის აზრსა და მადლს.

და ამგვარ ნაწარმოებში ერთხელ და პირველადმ აღძრული გრძნობა-გონება უდარდელი მკითხველისათხოვლობს და ჭირვეულადაც თხოვლობს, რომ მის მიერვე მოწონებული და დიდად ქებული ნაწერი იყოს ჭეშმარიტ ხელოვნებითა და ნიჭიერებით შემუშავებული და, მაშასადამე, ღირსიც იყოს თავის თავად ყურადღება მიაკციოს გონებით მოწიფულის ინტელიგენციისა და კრიტიკისაც. უნდა მოგახსენოთ, რომ ამგვარ „უდარდელ“ მკითხველთა წრეს ყური ათხოვა და აჰყვა ქართული ლიტერატურაც. გაუქუსა-საუატებულმა, მეტრჩარა საზოგადოებამ აიყოლია ლიტერატურა, მოუსპო და წაართვა თვითმოყოფი და შემოქმედებითი ძალა, დაუწერილმა აზრი და მისწრაფება. ჩვენებურ მწერალთაც გაუქრათ ოდენსმ

საიმედო აღუთქილი ნაბერწკალი და გაუქვავედთ გული. დღეს ჩვენში მრავლის უმრავლესი იბეჭდება, როგორც ოდენსმ ლექსები იწერებოდა ხოლმე, ბელეტრისტული, თუ დრამატული ნაწარმოები, რომელთა ვასამტებრეგლს და უთავბოლოდ მიკიბულ-მოკიბულ ამბებს აშკარად ატყუია უფიცობა, საგნის გაუქებრობა, გრძნობა-გონების სიჩლოუნვე და არაარობა. მაინც უკანასკნელი თორმეტი წელიწადი—ტყეის ფერი ღრუბლებით მოცული ხანა უაზრობისა და რაღაც დამფრთხალის, ძლიერად შეშინებულის საზოგადო ყოფისა... იმ დროს, როდესაც ცხოვრებამ ნივთიერად ერთი ნაბიჯი წინ წადგა და ახალ ვითარების გზას უნდა დაადგეს, საზოგადო ყოფნა საშინლად ბნელი, უფერულია და ფრიალს სამწუხარო სურათს წარმოადგენს. ლიტერატურას და ინტელიგენციას აზრი დაეკარგა, დაჩეტიანდა, გაუქრა სურვილი ერცელისა და საუქმელიანის ევროპულის განთლების შექმნისა და დაცვა საშინლად. ან რაღა უნდა გააწყოს ლიტერატურამ, რომელიც ისედაც პატივყარილი, უფლებამოკლებული და შეგინებულია. მერე ჩვენი, ქართული ლიტერატურა, რომლის არსებობა ჩვენს კეთილის მყოფელებს მარტო ერთს ღიმილს ჰგერის... პირ-ახდელი, შიშველი უსჯობა და უსჯობა, აი, რა არგუნა, რა დააწერა ჩვენმა უბედ-ილბო ერის ყოფამ ქართული ლიტერატურის აღმინდელს დროშას. ჭეშმარიტად, შესაბაღლისანი არიან ჩვენებური „ღიდებუი“ ბელეტრისტები და დრამატურბნი, რომელნიც უხუშრად სირიანოზის ხმით მაღლიდან ჩამოგვეღერინან:

„ღრამატრალიზმით არის საცე ჩვენი ცხოვრება“-ო...

მოდით ახლა და ტყეყინეთ თქვენ იმთ და, ნიშნად უკმაყოფილებისა, ქვა ესროლეთ, რომ უდარდელ მკითხველთა სურვილს აჰყოლიან და „ხელოვნურად“ გვიწერენ თავიანთ „შესანიშნავ“ ნამოქმედათა!??...

ჩვენ კი პირადად, სწორე მოგახსენოთ, იმდენს ფასსა და მნიშვნელობას არ ვაძლევთ ბელეტრისტულ ნაწარმოების მხოლოდ და მარტო გარეგანს მორთულობასა და მოკაშმულობას, რამდენადც იმის შინაარსის სინამდვილეს, აზრიაზობასა და იდეისა. ჩვენი ყურადღება, უმთავრესად, მიტყუულია სალიტერატურო ნაშრომის თვით შინაგანს აუ-კარგობისა, ცხოველ გზარობისა და მხვილი ტყვის ნამდილს ჭეშმარიტს წაყოფზე, იმის თანადა-თან ლოლიკურს მდინარეობად და აზრის ბოლომდე დაყვანზე. აქ უაღვილოდ არ მიგვიანია, ერთხელ და სამუდამოდ გამოგისტყეათ ჩვენი აზრი ხელოვნურ ნაწარმოებთა შესახებ. ჩვენ დიდად ვაფასებთ მხოლოდ და მარტო

ისეთს რომანისტს, მოთხრობის დამწერსა და დრამატურს, რომელთა მიერ დასტულ ზიწების მოქმედება ცხოველის სინამდვილათ მიმდინარეობს, ცხოვრების აკრძალვულ მისწრაფებას უკვე და მისდრდენდა, რომ მისწრაფ. და ეს მოქმედებაჲ იქ დასწრთაჲულ ზიწის სასათისა და უოფ-ქრევის ერთი-მეორის ზეგავლენათა და ზედმოქმედებით მომადრ, ნაწილად ისტორიულ განუყოფათ მისევეთი აწარმოებს აკრძარ თავის თსუ-ღების მისწარს და, ამხარდა შექმნიდა მისი სინდისიერა და ტეშმარია გამოსატელო.

ვინც ამ ჩვე მირ გამოთქმულ, აზრს უარჰყოფს, იგი იძულებულია, უეჭველად, შექსირზე სამი არზინით მალა დააყენოს არა თუ ჩვენებური „დღებულნი პოეტნი“ და „დრამატურალიზმით საესე“ მწერალნი, არამედ ყოველი ჰკუთმხარული და საკუთარი თითის მლოცველიც კი. ყოველს დროს და ყოველს ქვეყანაში—ამზობს საფრანგეთის ერთი კრიტიკოსი—ცხოვრება და იმისი საზოგადო კანონებით თითქმის ერთი და იგივე: ყოველგან ღძის მაწოვარი ცხოველი—მაწოვარა, მცენარე—მცენარე; სინამდვილე არის აღმოსავლეთისაკენაც და დასავლეთისაკენაც, წარსულშიაცა და აწმყოშიაც. და, აი, ეს სინამდვილე, ეს ცხოვრება, ბევრად თუ სოტად გაწმენდილ-განუაქიზებული ყოველ იმისგან, რასაც იგი მიუძღავს და იმისგან წარმოადგენათა ჩვეულებრივს წყობილებათში, უნდა წამოყენებულ იქმნას ჩვენ თვალთა წინაშე. სწორედ ეს არის და რჩება კიდევ მუდმივი საგანი ხელოვნებისა.. და დიდი შეცდომილებაც რომანტიკებისა და ვიქტორ ჰიუგოსი ამაში მდგომარეობს: იმათ წარმოიდგინეს, რომ ზარიათ, გაკრიალებული სიტყვა არის სულ ყოველივე, რომ შეეწიერად მართალ-მოკაზმული სიტყვა არის თვით საუფლებელი ხელოვნებისა. ისინი სიტყვების წინაშე დაბრუნებულნი შედგენ, ვით წინააღმდეგი მონები „ქარიშხალში“—მოაქრულს ფარატინთა წინ, რომელნიც ჩამოყვინთათ გამოქვამულ კლდის ნაპრა-

ლის კართანა. მაგრამ შეეწიერს სიტყვა-კაზმულობას თუ სოცალი ნამდვილი აზროვნებით სრული მოქმედება არა აქვს შინაარსად, არაფრად არ ღირს.

მართალი რომ ეთქვათ, „ბნელი“ ხელოვნურ“ მოთხრობათა კატეგორიას ერ ეკუთვნის. იგია გლეჯკაცის ცხოვრების სინამდვილით გამოამატევი და უფრო მოსაზრებელი გრძობა-გონების ნამოწმე-ღარი. და ეს გარემოება, სწორე მოგახსენოთ, ჩვენთვის დიდად სასიამოვნო და გასახარელია. დიდად სასიამოვნოა და გასახარული იმითამ, რომ ახალ-მოდის ხელოვნებით დაწერილი მოთხრობაზე ჩვენ სათქმელი აღარა გვაქს რა, რადგანაც შიგ მოქმედებისა, აზრისა და შინაარსის ნატამალიც არ მოიძებნება. კეშმარიტისა და სინდისიერი გრძობა-გონების ნაწარმოები ყოველთვის შეიცავს სრულიად უზრალე, მარტივსა და დღესავით ნათელს სიტყვებს, ჰკუთს, დაკვირვებას, ავტორის მიერ ცხოვრებიდან აღებული საგნის ცნობიერად შესწავლასა და ნათლათ გამოარკვევას, დავიჭრებულს საქმიანობასა და აზრს. ამიტომაც აზრიათ მოთხრობის შესახებაც, როგორც ყოველგვარ ჰკუთისან ნამოქმედარზე, შესაძლებელია, დიდი სიამოვნებით ისაუბროს კაცმა, კოლამს ხელი მოჰკიდოს და რიგე საგრძობელი და ცხოველი სიტყვა სოქვას იმის მიერვე აღძრულს საგანსა და ვარაზე. ამ გვარი საქციელით კაცი მკითხველის საყურადღებოდ მოთხრობიდან ამოიღებს ჰკუთსა და გრძობის განმავაქიზებელს, აღზრდელს მასალას და განმარტებს ისე, როგორც ამას მოითხოვს განვილველის საკუთარი აზრი და სინდისი... მაგრამ ჩვენ, ვიდრე შეუდგებოდეთ დასახლებული მოთხრობის განხილვას, ვესურს მკითხველს სულ მკირეოდენი სამსახური გაუწიოთ და მოკლედ მინც გავაცნოთ იმისი შინაარსი.

ხილელი

(შედეგა ქება)

როგორ აშენდა გელათი?

ქრონიკები თ. ურდინას მიერ გამოცემული.

გელათის მონასტერი აშენებულია ფრიად ძველ ნაშენება ნატამალზე, რომელიც სხადად გვიმტკიცებს, რომ აქ ჯერ კიდევ საუკუნეთა სიღრმეში ყოფილა რადაც ქალაქი, რომლის კვალი დღესაც სჩანს გელათის მიდამოში. 1881 წელს, როცა მეხუთე საარხეოლოლო კრების კამი-

ტეტმა გამგზავნა ამ მონასტრის განსახილველად. ჩემი ყურადღება მიიქცია გელათის გარემო მდებარე გვერანებულმა ადგილებმა, სადაც დღეს გლეხები სახლობენ და მონასტრის კანები და უნახებია გაშენებული. მრავალ კითხვების შენობათა კედლებს ამოუყვითათ თავი აქა-იქ მიდამო, არის აგრეთვე ალაგ-ალაგ ძველი წყლის მილები გარშემოკრული, რაცა ამტკიცებს, რომ სხვა-და-სხვა შენობათა შორის და ეზოებში წყაროს წყლები მიღებით ყოფილა გაცვანილი, აქვე შეხედებით თქვენ ძველებურს ქვის

საწინააღმდეგო და ჰაჰის საქაჩაეებს. დასავლეთის მხრით მონასტრის გაღრმავების გარეთ ერთ საყანგში მიწის ბეგი იყო, სადაც მეფეებმა სასაფლაოები. მართლაც ნახეიარ არშინ სილორმეზე გამოჩნდა სარკოფაგი ქეთიკორის შებენი, რომელსაც ჰქონდა მამართლები სამხრეთიდან ჩრთილოეთისკენ. ეს სასაფლაო ცხადად ამტკიცება, რომ იგი არ უნდა ყოფილიყო ქრისტიანის სასაფლაო, რადგან ქრისტიანების საფლავებს ვათხრავთ სიგძით აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ. ამ სარკოფაგში მე ენახე თიხის ქუჩულები ძველბურთი მოყვანილობისა. აქვე ენახე ლამაზი შუშის ყური. როგორც სჩანდა, ეს შუშის ყური უნდა ყოფილიყო ძველბურთი საწყყედი, ან საღიწიე შუშის ჰინჯილისა. იქვე ერთ ალაგას მიჩვენეს ბერებმა ქეთიკორის სასახლის ნანგრევი, რომელიც მიწაში იყო ჩამარხული. როცა ამ ნანგრევთან მიწა გამოჰქონდათ, მაშინ აღმოჩნდა რამდენიმე რომაული მანეთები; ერთი მათგანი მეც მიჩვენეს, რომელზედაც რომის იმპერატორის სახე იყო გამოქანდაკებული, ყოველმა ამან მე დამარწმუნა, რომ გელათის მონასტრის ბეგით ადრე ამ არგ-მარის მიდამოში უნდა ყოფილიყო მდიდრით დაშენებული ალაგი, რომლის კულტურა ბერად უფრო ძველი უნდა ყოფილიყო ბიზანტიის კულტურაზე.

როდესაც კაცი გელათიდან გადახვედას ქუთაისს და დაინახავს ქვემო ბაგრატიის ტაძრის ნანგრევს, მაშინ კიდევ უფრო რწმუნდება, რომ ქუთაისის ძველი ციხე სწორედ მტრის მოსაგერებელი წინაბურჯი უნდა ყოფილიყო გელათისათვის. საქართველოს ძლიერების დროს, როდესაც ქუთაისი შექმნილა დიდებულითა აფხაზთა მეფეთა სატახტო ქალაქად, უკეთესს მყუდრო და მივარდნილს ალაგს ეფრსად ჰპოვებდა საქართველოს მეფე თავის ტახტის მახლობლად, რომ აღეშენებინა დიდებული ლაგრა, რომელშიაც შემოკრებულნი უნდა ყოფილიყვნენ ყოველნაირი ხელობის მკოდნენი: ხუროთმოძღვრანი, მხატვრანი, ხატების გამჭედელნი, მწიგნობარნი, მთარგმნელნი, გადაწერელნი, მოვარაყენი, მინაქრის ხელოსანნი, სულ მონაზონ-ჩოხოსანნი. თვით მეფის საზაფხულო სადგომი, აქ აშენებული, უკეთესი არსად უნდა მოხერხებულიყო ჰავით, წყლით და ბუნების სიშვენიერით. დღემდე იპოვებია აქ მეფის სასახლის ნანგრევი სამხრეთით კერძო, იმის მახლობლად, სადაც დღეს დავით აღმაშენებლის სასაფლაოს ჰკონებენ. ამ მხრივთა დარჩენილი ძველი გზის კვალი მონასტერში ამოსასვლელი. მე არ ვეკობ, რომ ჯერ კიდევ წმინდა არჩილ მეფეს მეშვიდე საუკუნეში არ ჰქონდა გელათის ადგილმდებარეობაზე თავის ყურადღება მიქცეული, როდესაც მან

ქუთაისი სატახტო ქალაქად გახდა და იქ დააბინა თავის სიძე ლეონ, სრულიად იმერეთ-აფხაზეთის მთავარი. მაგრამ დღეს კვალი ზერელად არა სჩანს მეშვიდე საუკუნის ნანგრევებისა, თუმცა არ ვეკობ, რომ მიწას ქვეშ დამარხულ ნანგრევებში არ აღმოჩნდეს არამც თუ მეშვიდე საუკუნის, არამედ უფრო აღრინდელი განათლების კვალიცა.

გელათის მონასტერში არის დღეს სამი ეკლესია: ერთი წმინდა გიორგისა აღმოსავლეთით კერძო, მეორე დიდი ღვთის შობილის ეკლესია და მესამე მონასტრის წმინდა ანტონის ეკლესია, რომელიც აციფრებს მნახველს ხუროთმოძღვრების ხელობით. ყოველ მნახველს უცვირს, როგორ იმარგებსა ოთხი, ქეთიკორის ბურჯი მათზე დამარხებულს, თლზემოთ აგებულს მძიმე ქეთიკორის ეკლესიას?.. ეს ეკლესია რომ ვაწუხე დავტოვოთ, თვით გელათის გაღრმავში საკუთრად მიწაზე აგებული, ორი ეკლესია არის, წმინდა გიორგისა და ღვთის შობილისა.

დმიტ. ბაქრაძე ამბობდა, რომ წმინდა გიორგის ეკლესია ბაგრატი მესამის აშენებულიაო. ამავე აზრს, თუმცა საიჭვოდ და არა დაბეჯითებით იმეორებს ბ-ნი თ. ჟორდანიას იმ წერილობითი საბუთების ძალით, რომელნიც მას დაუბეჭდია თავის ქრონიკებში (იხილეთ 144 და 202 გვერდი). მიუხედავად დმიტ. ბაქრაძესა უნდა ჰქონოდა ხელში ეს წყაროები, რომელნიც თ. ჟორდანიას თავის მიერ აღმოჩენილად მიაჩნია. როგორც უნდა იყოს, ყოველ შემთხვევაში ეს წერილობითი საბუთები მართა არ კმარა, რომ მეცნიერულად და დაბეჯითებით თქვას ვინმე, რომელი ეკლესია გელათის რომელი ბაგრატი აშენებულა: მესამისა, თუ მეოთხისა? ამას თვით თ. ჟორდანიას არეული გამოკვლევაც გეიმტკიცებს.

მაგალითად „საკვლესიო მუხუყვის გულანის (№ 186) სულხან-შაბაძის ჩართული შემადგენი ზედაწილად: 1, წმინდისა მისი (კვლასთისა) — „ენტა სადას ფიქრობს, ბ-ნი ჟორდანიას, რომ აქ უსთოვად კვლასთი უნდა იგულისხმეთადას? უდასთისა აღმაშენებელისა ბაგრატი შეფის საუკუნედაც არს სასსენებელი. *)

ენტა რატომ არ იხსენებს ავტორი ეს გულანი ეტრატზე, თუ ქალაქზე დაწერილი? ან როგორი ტყეა, რანაირია მისი პალეოგრაფიული ფაქტი, როგორი ზომის არის წიგნი? ასეთ ცნობებს ხომ დიდი მწიშენელობა აქვს დოკუმენტის სინამდვილე-

*) იქნება მართლაც ეს გულანი კვლასთისა იყოს, მაგრამ ბ-ნი ჟორდანიას საკმაო საბუთს ვერ გვაძლევს ამისას.

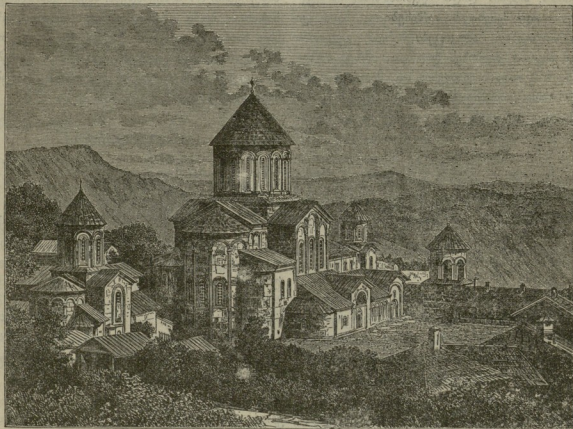
ზე და ისტორიულ ფაქტის გამოსარკვევად.

2, „და მეორედ აღმაშენებელის ამისა მონასტრისა ბაგრატ მეფისა და ძისა მათისა გიორგი მეფისა, ფოტინა და თამარ დედისა მათისა საუკუნოშეცა არს სახსენებელი“.

3, და... (ვით) მეფისა აღმაშენებელისა დიდისა მის მონასტრისა და ძისა მის მეფისა დანილ (დიმიტრის) მონაზონისა საუკუნო არს სახსენებელი და კუროთხევა მათი... დიდისა საყდრისა გელათისა აღმაშენებლისა მეფედ მეფისა დავითის საუკუნოშეცა არს სახსენებელი...“

ახლა გავშინჯათ ბ-ნი ქორდანიას რას მოგვითხრობს თავის ქრონიკების 202 გვერდზე:

„აღბათ ქრონიკის დამწერს საბუთი ჰქონია იმისი, რომ გელათის შენება 1106 წელს დაუწყიათ, მაგრამ რადგან ყველამ იცის, რომ დავით აღმაშენებლისაგან არის აგებული გელათი, ამის გამო თვითონ ჩაუმატებიაო სიტყვები „დავით აღმაშენებელს.“ შესანიშნავიაო, რომ მეორე ქრონიკით გელათის აღშენების დაწყება ჩვენებულია (თუ ნაჩვენებია?) 1106 წ. (იხ. 1106 წ. ქვეშე). ესრეთი უთანხმოება ქრონიკების შეიძლება ან იმისგან მომხდარიყო,“

გელათის მონასტერი

4, „ბაგრატ აუხაზთა მეფეთ მეფისა საუკ... თანა მცხედრისა ელენესი (ქრონიკები 144 გვ.) საუკ...“

ამ ოთხი ზედწარწერებიდან ბ-ნ თ. ქორდანიას გამოჰყავს შემდეგი დასკვნები:

პირველი, რომ გელათის მონასტერი ბაგრატ მესამეს († 1014 წ.) აღუშენებია და მასთან წმინდა გიორგის ეკლესიაც, მეორე, რომ ბაგრატ მეოთხეს († 1072 წ.) შემდეგ განუახლებია იგივე წმინდა გიორგის ეკლესია, მესამე, რომ დიდი ღვთისმშობლის ეკლესია დავით აღმაშენებელს აღუშენებია.

რამდენათ შეიძლება ამ ოთხი ზედწარწერით ეს შემოსხენებული დასკვნა გამოიყვანოს კაცმა და ისიც ისტორიის მეცნიერმა, ეს თვით მკითხველისთვის მივიჩინებდი.

რომ ბაგრატ მეოთხეს რომელიმე ნაწილი გელათისა აღუშენებინოს (მაგ. მთავარ ანგელოზის ეკლესია*) ანუ თვით მას აღუგოს წმინდა გიორგის ტაძარი, რამელიც დღის ტაძარზე უძველესია...“

... მაგრამ ისეთი მტკიცე საუფუძველი თქმულია მაინც ვერ ვუჩვენეთ, რომ ს'ვა აზრის შემოტანა შეუძლებელი იყოს (მაშ რად დავშრიოთ, დალოცვილო, ამდენი მიღებ-მოღებით?). აქ მოხსენებული ქრონიკა ბადაუს (თუ დაბადებს?) მეორე

*) მთავარ-ანგელოზის ეკლესია მე გელათში არ მინახავს

აზრსაც, რომელიც „ბაგრატიის ეკლესიად“ წოდებულის წმინდა გიორგის ეკლესიის აღშენებას ბაგრატი მეოთხეს მიაწერს. უკანასკნელ შემთხვევაში „მეორედ მის აღმშენებლად“ უნდა იწოდებოდეს არა ბაგრატი მეოთხე, როგორც ზემოთ ვთქვი, არამედ იმერეთის მეფე ბაგრატი მესამე (1510 1554 წ. ქვეშ)*.

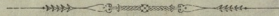
ამ მეორე ჩვენებით ბ-ნი თ. ჟორდანიას სრულებით აქარწყლებს წინააღმდეგ თაყის აზრს. ჯერ დაგვიტყვი, რომ გელათის მონასტერი ბაგრატი მესამეს აღუშენებიაო, მასვე აღუშენებიაო წმინდის გიორგის ეკლესია; მერე ეს ეკლესია ბაგრატი მეოთხეს განუახლებიაო, ხოლო დიდი ლეთისმშობლის ეკლესია დავით აღმაშენებელს აღუშენებიაო; ახლა კი ამ მეორე საბუთებით ამტკიცებს, რომ გელათის მონასტერი ბაგრატი მეოთხეს დაუწყია, იმასვე აუშენებია წმინდის გიორგის ეკლესია და მეორედ იგი განუახლებია იმერეთის მეფეს ბაგრატს მესამესო, მეტექსმეტე საუფუნეში. სწორედ ახირებული გამოკვლევა!..

მაგრამ ლეთინ წინაშე ესეც უნდა ითქვას, რომ იმ ისტორიული წერილობითი საბუთებით, რომელნიც ბ-ნ თ. ჟორდანიას ხელში ჰქონია, შეუძლებელია რაიმე ნამდვილი დასკვნა გამოკვლევის კაცმა გელათის აშენების შესახებ.

ასეთი საბუთებით მხოლოდ შეიძლება ზედმიწევნით ითქვას, რომ გელათის მონასტრის აშენება დავით აღმაშენებელზე ბევრად ადრე ყოფილა დაწყებული; მაგრამ რომელი მეფის ხელში დაწყებული იმისი აშენება და რომელ მეფეს რა აუშენებია გელათში, ამის გამოცნობა მართო იმ წერილობითი საბუთებით არ მოხერხდება. ასეთი გამოკვლევისათვის საჭიროა ბუნდ წერილობითს საბუთებთან კიდევ სხვა ნაირი ცოდნა, რომელიც, როგორც თვით თ. ჟორდანიას გამოკვლევას ეტყობა, ჰკლვია მას. ეს ცოდნა არის ისტორია ზურათ-მოძღვრებისა და მხატვრობის.

ბ. წერეთელი

(შემდეგი თვეში)

სახუმარო გასართობი

ჭრელი ფიჭვბი

ფხების აყოლა „ვირის ზურგზე წამოკიდებაა!“ მე რომ ჩემ ჭკუზე მეგლო და ზოგიერთების არა დამეჯერებია-რა, დღეს ჩემდა თანეთაც კარგით ვიქნებოდა და ქვეყანასაც მეტს სამსახურს ვაგუწედი!—ყმაწვილობისას, როცა სიმთელით, გრძობით და გონებით სავსე ვიყავი, ბევრი რომ მქონდა სათქმელი, სამიღობელი, მაგრამ მეგობრების რჩევამ ენაზე კლიტე დამადვა: „ნამეტანი პირდაპირობა არ შეშენის ახალაზრას!.. უნდა ცოდოდნი კრძალვა და რიდი ჰქონდეს, რომ გამხდლომა ქვეყანამ თავებობად არ ჩამოართვისო!“ მე უზნებოდნ და მეც მჯეროდა; შედეგი ხანში თუ არა, მაშინვე ვიფიქრე: „აბა, ახლა კი არის დრო, რომ ქვეყნის აე-კარგიანობაზე თამამად ვაგილაშქრო-მეთქი.“ მაგრამ დახეთ, რომ აქაც ფარისევლების მცნებამ ბორკილა შემეყარა: „როგორ გეკადრება ბიჭბუჭების აყოლა და ვიგინდარების გამოზაასებაო! უნდა თავი მდიდერად დაიჭირო, რომ ქვეყანამ დაგინახოს და დაგაფასოს, თორემ ამხატებული თუ გნახა, სულ აღარაფრად ჩაგაგდებდნო“. ესეც დავიჯერე და ახლა კი, როდესაც დაებერდი და იმ ხანში ჩაედქვი, რომ „რასაც მოვასწრებ ჩემია, რაც არა დაკარგულია“, სინაწულით ნეტე ვიჭებები, მა-

გრამ რაღა დროს! „ვერც აქ მოსწვდი, იქაც მოსწყდიო“ რომ იტყვიან, სწორეთ ისე მომივიდა.—სე სკოდნია მეგობრების აყოლას! და ტყვილად კი არ უთქვამს, ვინც ისა თქვა, რომ „ღმერთო მეგობრებისაგან მისხენ და მტრებს კი თვითონ მე მოვიშორებო!“ ეს ლოცვა ყოველ დროს შესაფერია, მაგრამ დღეს კი უფრო ხშირად სათქმელია, რადგანაც ყოველი სული, მტერიცა და მოყვრეც, მეგობრულად იღრიჭება, ყველა რჩევას იძლევა და თუ არ თვისას, სხვისას, ყველაფერს წუნსა სდებს!..—რომელ ერთს უნდა დაუჯეროს კაცმა ამ „გოდლოობის“ დროს?—დღამაწის ზურგზე სულ ორჯელ ყოფილა ავებული გოდლო: ერთი ბაბილონში, ჭვით-კიბის, რომელმაც ენები არია და მეორე ჩვენში—ჭაღაღას, რომელმაც ცოტა არ იყოს, გონება შეარყია. მე მოგახსენებთ ბანკებზე, იმ დიად ცოდვის გოდლოზე, რომელთაც ჩვენი გრძობა-გონება მოხიბლებს მისისკუთრებს!.. ქუჩაში „გამარჯობა“ ევლარეისთვის ვითქვამს, რომ სხვებ არ ჩამოვართვან. დღეს ერთი „ბობოლა“ შემხვდა, გამაწერა და დარბაისლურ „გამარჯობის“ ნაცლად გიციეთ მომამაძა:

- ძველი, თუ ახალი?
- ორივე ქვას ეხალი! ეუპასუხე.
- რაო?!
- ის რომ, თუ ხვირანია, ორივეს ღმერთმა ვაუშარჯოს, ძველსაც და ახალსაც!.. და თუ არ ვარჯიან, ორივეს წინ წყალი და უკან მწყურეო..

— არა. მე მგას არ გკითხაეთ.. ბაზზე სიტყვას ნუ აკლებთ! პირდაპირ მიასუსხეთ: თქვენ რომელი პარტიისა ბრძანდებით?

— პარტიისა?!... როგორ თუ პარტიისა?! — პარტია რას მიქვიათ!! შე, დედოცელო, მე ხომ დღემდე პარკში არა ეყოფილარი გამოკრული სამზითო ნივთიეთი? მადლობა ღმერთს, ჩემი დღე და სოფელი აშკარაზე ვდგევარ და ნუ თუ აქამომდე ვერ გავგიგათ, რომ მე საპარტია არა მიჭირს რა?

— უკაცრავად, მაგრამ მე დღემდის სხვანაირად ვაზრდობდი და ცოტა მოშორებულნი ვიყავი ქართველებზე.

— გეტყობა!... გულზე გეტყობა, რომ მოშორებულნი ბრძანებულხარით და ამიტომაც ახლა რომ გავაყნოთ ჩემი თავი ერთს შაირს მოგასვენებთ...

— მიხვდები, მიხვდები. ახლა კი ვიცი, საითკენაც ბრძანებულხარ და ვიხვდაც ამბობთ მაგ შაირსო!... გამაწყვეტინა სიტყვა.

— მე კი არც იქითა ვარ და არც აქეთ. ნეიტრალნი ვახლავარა.

— როგორ თუ ნეიტრალნი-მეთქი? — დეკითხე.

— ასე, ნეიტრალნი ე. ი. არც თეთრი მიწა და არც შავი.

— მაშ ვეითელი?!

— როგორც გინდათ, იფიქრეთ. მე ნეიტრალნი ვარ და!..

— ში. ნეიტრალნი?!.. ანჩისხატის დეკანოზის ამბავი არ გავიგონაო? ერმოლოვის დროს, ერთი ვიღაც უცხოელი მომკვდარიყო უცრად ტფილისში. არ იცოდნენ, ვინ იყო! სადაურია? და რა რჯულება!.. ამიტომაც არაინ მარხავდა... მთავარ-მართებელმა, ერმოლოვმა უბძანა ანჩისხატის დეკანოზს, რომ როგორც რიგი და წესი მოითხოვს მართლმადიდებლობისა, ისე დამარხეო! თუ არას არეგებს, ხომ არას აწყენსო?.. დაღონდა დეკანოზი, მაგრამ მაინც სად წაუთვლიდა ბძანებას?.. შეიმოსა და წაუთვლა წინ მიცალვებულს საცეცხურის ქნევითა და გალობით: „ნა ბიზიმ დურ, ნა სიზინ დურ, ჯანაბინ ორდასინდა დურ!“ ე. ი. „არ ვიცი თუ ჩვენია, არ ვიცი თუ სხვისია, დეე, შუაგულ ჯოჯონეთის იყოსო!“

„ბოზობამ“ დიდ-კაცურად გაიცინა და მომშორდა. — არ გაუვლია ნახევარ საათს, რომ ჩემთან ერთი ახალ-გაზდა მოვიარა. ერთი იმ ახალგაზდებთან, რომელთაც ჯერ მუსლზე ტალახი არ მოხვედრიათ... ამან ეს თქვა, იმან ეს თქვა და საზოგადო საქმეს ჩირქსა ცხებენ!.. ბრბოს, დიად,

შეშვების სხვისი თვალ-ყურის მონათობა!.. იმან, რასაკვირველია, ცხაბრით უნდა იზღაფლოს, მაგრამ ზოგიერთ ახალ-გაზდებზე რალა ეთქვათ, რომ ისინიც იმათ აყვოლიან?.. ვინ უშლისთ?!.. მოსმენით ყველაზე მოისმინონ, მაგრამ დაჯერებით რად იჯერებენ? შეუძომწყმელად, ან ერთზე და ან მგორზე? თუ მე საზოგადო საქმეში შემხნევია როდისმე სიმტყუნე, რა ნება აქვთ, რომ კიდევ დამიჯერონ და მე მემკამაგებოდნენ? — ქათამს რომ ერთხელ-ორჯულ საყენი არ დუყარო და ცარიელ-ცარიელი „ჯინი! ჯინი!“ უძახო, ისიც აღარ მოგეკარება... მატყუებსო ზვიქრობს... და ნუ თუ ჩვენ ქათმის ოდენა მისაზრებდაც კი აღარ შეგერჩენია? — ეისაც თავის დღეში ცუდი არა შემხნევია რა საზოგადო მოღვაწეობის დროს, დგას აშკარაზე და ყველას შეუძლია შეამოწმოს მისი ნამოქმედარი, იმას რად ეინმე უნდა წუხსა სდებდეს და იმეორებდეს: „აი, რას აზობენ მაგაზე და სხვანი! ვინც სხვის სიტყვებს გაიმეორებს დაბეჯითებითა და სარწმუნად, ის ან უმიგლო თავის საკუთარ ჭკუა-გონებზე და ან განძრახ იმეორებს და ცუდი კაცია“. კაცი ის არის, ვინც საზოგადო საქმის დროს პირადობას იფუყებს და აესა და კარგს როგორც მტრებში, ისე მოყვრებშიაც ხედავს და იმას შეუძლია კიდევაც თქვას, არც იქით ვარ და არც აქეთაო, თორემ რომელიმე პარტიის კული რომ იგრიხებოდეს და იძახოდეს „ნეიტრალნი“ ვარო, ვინ დაიჯერებს?.. მგელი-მგელია, როცა თავის საკუთარი სახით დაძუნძულებს, მაგრამ როცა ცხერის ტყეში ეხვევა, მაშინ, ხომ რალა, მგელთა-მგელია და მონადირესაც მაშინ ეჭირება სიფრთხილე, რომ იმწაში ამოიღოს. სამწუხაროა, რომ ეს უბრალო ჭეშმარიტება ჩვენში ჯერ კიდევ შეუგნებელია და დიდი და პატარა, რალც პარტიობას ეტანება და თავს იტყვეს!..

აჭყო

მრედაქტორს გამომეცხედა ან. თ.-წერეთლისა.

განცხადებანი

გაგონივდა
 მ. წმინთილის ოსხუეგა
 ტომი I
 კოლოლიკი, ჩიკოლიკი და კვლამზიკა
 ფასი 60 კახ.

დაგზავნი საზოგადოება

ი ა კ ო რ ი (ღუზა)

უმაღლესად დამტკიცებული 1872 წელს, რომელსაც ძირითადი თანა 2,500,000 მანეთი აქვს, გარდა სულაღის ფულისა, ამით აცხადებს, რომ მის მიერ მიიღება დაზღვევა საოცხლისა განსაკუთრებითი სასარგებლო პირობებით იმ შემთხვევისათვის, როცა შრომა აღარ შეეძლებათ. დაზღვეულს მონაწილეობა ექნება აგრეთვე საზოგადოების მოვებაში.

მიიღება ყოველნაირი მოძრაობისა და უძრავების ქონების დაზღვევა ცეცხლისაგან, აგრეთვე ზღვითმდინარით და ხმელეთით წასალ-წამოსაღების საქონს, ლის დაზღვევა ცეცხლისაგან. წესები, პირობები წყრილობითი და სიტყვიერი მოლაპარაკება განეზიარება მსურველს ტფილისის საზოგადოების გამგეობაში, რომელიც დადგენილია კავკასიის მხრისათვის და იმყოფება ბარონის ქუჩაზე, კალოუბნელის სახლში, თუ არა თვით საზოგადოების აგენტის ალექსანდრე პეტრეს ძის ზარეივისაგან, რომელიც დგას ელიამინოვის ქუჩაზე № 2.

მიმოსვლა ცეცხლის გემებისა შავს ზღვაზედ.

ბათუმიდან გავის:

ნუთშაბათობით: დღის 12 საათზე მოვლენ გზით, შეივლის ნოვოროსისკში და კერში.

სამშაბათობით და შაბათობით: შორის გზით 2 ს. შეად. შეივლის ყველა ნავთსადგურში.

ბათუმში მიდის:

ღამის 12 საათზე სწორე გზით ნოვოროსისკით და სოხუმითა

ოთხშაბათობით: დილით სწორე გზით ნოვოროსისკით და სოხუმით.

პარასკეობით და ოთხშაბათობით საღ. შორის გზით, შეივლის ყველა ნავთსადგურებში.

ფოთში მიდის:

საფოსტო და სამგზავრო ბათუმიდან კერა დილით, განთიადისას.

პარასკეობით: საფოსტო და სამგზავრო.

სამშაბათობით: დღისით სამგზავრო და საქონლისა ოდესიდან.

ნუთშაბათობით: დღესით სამგზავრო და საქონლისა ბათუმიდან.

ფოთიდან გავის:

პარასკეობით: ნაშუადღევს ორ საათზე საფოსტო და სამგზავრო ოდესში და ყველა ნავთსადგურში შეივლის, დღისს ნუთ საათზე.

ნუთშაბათობით: საფოსტო და სამგზავრო საქმის გათავისს შემდეგ ბათუმიში.

სამგზავრო და საქონლისა ბათუმიში, სამშაბათობით, დღის 10 საათზე.

სამგზავრო და საქონლისა ნუთშაბათობით ოდესში და ყველა ნავთსადგურში შეივლის.

საქონლისა და სამგზავრო გემზე II და III კლასის მოგზაურები მიიღებიან უსაფულოდაც.

რკინის ზნის მიმოსვლა

ტფილისიდან ბათუმს მიდის საფოსტო მატარებელი №-2 6 ს. 30 წამ. დღ. და №-4 6 ს. 50 წამ. საღ.

ბათუმიდან ტფილისს მიდის №-2 9 ს. 52 წ. საღ. და №-3 12 ს. 25 წამ. დღ.

ტფილისიდან ბაქოს №-3 მიდის 1 ს. 20 წამ. დღ. ბაქოდან ტფილისს მიდის 5 ს. 50 წამ. საღ.

ტფილისსა და განჯას შუა.

ტფილისიდან განჯას მიდის 9 ს. 20 წ. საღ. განჯიდან ტფილისს მიდის 1 ს. 30 წამ. დღის.

ტფილისიდან ხაშურს მიდის 3 ს. დღ. ხაშურიდან ტფილისს 8 ს. 10 წამ. დღ.

სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახატებისანი გაზეთი

უ ბ გ ო ლ ი

გამოგ 1894 წელს უოველ გვირგვინი ერთიდან სამ თანასამდის იმავე პროგრამით ოღდაცკია ყოველ ღონისძიების ხმარობს გაუმჯობესოს შინაარსი და სახე გაზეთისა. ამ განზრახვით მან დაიბრა პეტრებურლიდან მრავალი საუკეთესო ცინკზე და სპილენძზე მოჭრილი მხატვრობა. გაზეთი წლიურად ღირს: გაუგზავნილად შვიდი მან., ხოლო გაგზავნით რვა მან. ნახევარის წლისა გაუგზავნილად სამი მან. და ათი მარტი, გაგზავნით 4 მან. სამი თვისა გაუგზავნილად 2 მან. და გაგზავნით 3 მან. თითო ნომერი 20 კაბ.

ხელის-მომწერად მიიღება

ტფილისში არწრუნისეულ ქარეჯლის ქართულ სახლობო სამეითხელოში, *წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში* და თვით ქალაქს გარეშე ხელის-მომწერთა *მუდლობით მიმართონ: კეკელიძე რედაქტორი* *Июль Редакция „Ивааи“.* (Большая Водовозная № 22, домъ Айвазова.

ქალაქ გარეთ: —ჭყუასისა: თ. კირილე ბეჟანისიქ ლოროტიქივანძესთან და მკერინა ჩიქვიძესთან. საკუთარი სახლში. —ბათუმიში: მათე ნიკოლაძის ეურნალ-გაზეთის სააგენტოში და ივანე სიმონისძე მესხთან. —პაქოში: ესტრეზ ბორისისძე ამაშუკელთან. —გორში: ზაქარია დავიდიანთან. —უგრანდამი: თ. ხუსკივაძესთან. —ფოთში: სოლომონ მგალობლიშვილთან. —ხსანსკეში და ოსურგეთში: კ. თავართქილაძესთან. —სამსრეთში: ყარამან ჩხეიძესთან. —თუაშვი: მ. ცისკარაშვილთან.

წლიურ კეკელიძე ხელის-მომწერლებს 1894 დაურთავდებთ საწუქრად მხატვრობა „საქართველას დიდებულ“ სამხრელო და სასოფლო სკოლის მასწავლებლებს და სახლობო წივის საკითხავებს დაეთმობათ კეკელიძე 7 მ.